

Svensson och Suhonen vet inte vad de skriver om

Dagens Samhälle den 15 januari 2018

Sedan friskolereformen genomfördes i början på 1990-talet har debatten om dess effekter rasat. Kvantitativ forskning har analyserat hur elevernas utfall har påverkats i olika bemärkelser, såsom betyg, nationella prov, TIMSS- och PISA-resultat samt långsiktiga utfall. Om något tyder studierna på att friskolereformen har haft små positiva effekter på elevernas kognitiva och icke-kognitiva resultat i grundskolan totalt sett. Detta backas även upp av internationell forskning, som finner liknande resultat.

Detta har skapat ett problem för kritiker, som länge har påstått att friskolor – och framförallt vinstdrivande sådana – är ett av de största problemen med det svenska utbildningssystemet. Lösningen för dessa kritiker har varit att peka på det fall som grundskolan genomgick under 2000-talet och som råkade sammanfalla med marknadsreformernas utbredning. Detta kryddas sedan med försök att peta hål i den forskning som inte stödjer deras teorier.

Jag är därför inte förvånad över Sten Svenssons och Daniel Suhonens senaste artikel i Dagens Samhälle (12/01), som ondgör sig över två av mina senaste analyser om friskolorna: Mer än bara prov och Friskolorna och PISA. Den första studien finner att elever i fristående skolor rapporterar mer positiva attityder till sina skolor än elever i kommunala skolor, medan den andra visar att elever i friskolor presterade bättre i PISA 2012 än elever i kommunala skolor.

Gällande den första studien är debattörernas bärande argument att friskolor har mer fördelaktig elevsammansättning, vilket påstås göra att de fungerar bättre. Eftersom min studie justerar för elevsammansättning på skolnivå – och alltså rensar bort sådana skillnader – är detta argument ihåligt. Att aktiebolagens fördel är lika hög som fördelen bland ideella föreningarna och stiftelser gör det ännu ihåligare, eftersom aktiebolagen har mindre fördelaktig sammansättning än ideella föreningarna och stiftelser.

Ett ytterligare problem för Svensson och Suhonen är att flera av skillnaderna till friskolornas fördel dessutom ökar, snarare än minskar, när man tar hänsyn till skolornas sammansättning. Resultaten tyder alltså snarare på att elever i skolor med mer fördelaktig sammansättning i vissa avseenden är mer kritiska än elever i skolor med mindre fördelaktig sammansättning – vilket helt motsäger Svenssons och Suhonens påstådda förklaringsmodell.

Kritiken mot den andra studien om kunskaperna i PISA 2012 är än mer förvirrad. Svensson och Suhonen påstår först att mina resultat är felaktiga utan att kunna förklara vad som är fel. De hänvisar till studier av OECD och Skolverket – samtidigt som de påstår att dessa organisationer har avstått från att studera skillnader mellan friskolor och kommunala skolor, på grund av osäkerhet i statistiken. Hur kan analyser som inte existerar visa att resultaten i min studie inte stämmer?

Dessa logiska krumbukter tyder på att författarna helt enkelt inte vet vad de skriver om. Sanningen är att OECD visst har studerat skillnader mellan friskolor och kommunala skolor i alla tidigare omgångar, inklusive PISA 2012, men att deras analyser inte är lika robusta som mina. Exempelvis analyserade inte OECD alla ämnen i PISA 2012 – och de justerade inte heller för elevernas migrationsbakgrund och andra viktiga faktorer.

Detsamma gäller analyserna i PISA 2015. Min analys av resultaten – i vilken jag justerar för fler bakgrundsfaktorer än OECD och Skolverket – finner inga statistiskt signifikanta skillnader mellan fristående och kommunala skolor i denna omgång, oavsett om man använder OECD:s eller Skolverkets metod. Om något verkar icke-vinstdrivande friskolor presterar sämre än vinstdrivande friskolor, vilket inte heller passar in i Svenssons och Suhonens förklaringsmodeller.

I brist på forskningsstöd har Svensson och Suhonen länge klamrat sig fast vid det kunskapsfall som pågick i grundskolan under 2000-talet. Trots att fallets evidensvärde vad gäller friskolereformens påverkan på kunskaperna var noll, har det länge använts som slagträ i debatten. Man har kunnat bortse från de studier som visat att friskolorna om något bromsade nedgången snarare än underblåste den.

Men nu när resultatkurvan vänt uppåt – och friskolorna är fler än någonsin – fungerar inte detta längre. Slagträet har gått upp i rök. Det enda försvar som återstår för Suhonen och Svensson är att taffligt fortsätta att leta hål i den forskning som når slutsatser de inte tycker om. För debattens skull vore det dock bättre om de insåg och accepterade vad som nu är uppenbart: att de helt enkelt hade fel.

Gabriel Heller Sahlgren